Jüdische Pester Zeitung.

יידישע פעסטער צייטונג

דיעזע בלאטט ערשיינט
דרייטאָל וואָכענטליך
מאנטאג, מיטוואך אונד פרייטאג.
אונד קאָסטעט
פיר עסטעררייך-אונגארן
גאנציעהריג 10 גולד. — קר. ע. וו.
האלביעהריג 5 גולד. — הר. ע. וו.
פיערטעליעהר. 2 גולד. 50 קר. ע. וו.
פיר'ס אויסלאנד
גאנציעהריג 11 גולד. — קר. ע. וו.
האלביעהריג 5 גולד. 50 הר. ע. וו.
פיערטעליעהר. 2 גולד. 75 קר. ע. וו.

אויף די. יע צייטונג קאנן מאן
עדען מאנ
מ ר ענומ ע ר י ר ען
אונד, דער פרענומעראציאנס-פרעיס
בעגינט מיט בעגין עסעפאנג דעס
ערסטען העפטעל.
דיא יעדעקציאן בעפינדעט
סיך אין
פ ע ס ט
וואיסצנער בולוואר נומ. 29
וואהין מאן אויך דיא פרענומעראציאנס-
אנס-נעלדער צו ענדען בעליעבע.

Nr. 97. דרייצעהנטער יאהרגאנג. פעסט, מאָנטאג כז אב ה.תרמ"א. Pest, den 22. August 1881.

ביסמארק אלס הויפט-אנטי-סעמיט.

ווער עס אים געהיימען מיט איינעם אונזיכערן געזינדעל האלט, מוס עס זיך זאראן געפאללען לאסען, ווענן פיהער אדער שפעטער איך זיין נאמע בעשמוטצט ווירד. דיעזע ערפאהרונג מאכט נון יעצטע עבען פירסט ביסמארק, ער האט עס אים געהיימען לאנגע גענוג מיט דען יודען-פיינדליכען אנטי-סעמיטען געהאלטען. נון אבער, דא זיך דיא גאנצע שעדליכקייט אונד געפערליכקייט דיעזער וויהלעריין צייגט, שיין זיך נעמאנד מעהר, איך דען האבנעשעללטען פירסטען ביסמארק, אלס איך איינען מענשען הונט-ווייזן, דער ביא דיעזעם פערברעכעריישען טרייבען דיא האנד מיט אים שפיעלע האט. עס לייגען הערוכבער צוויא בעריכטע אים בערלין פאר, וועלכע ביידע פאן זעהר האהעם אינטערעססע זיך.

„דיעזער מאנע הייעלט הייער דער לבעראלע יאהל-פערין אין קלייגע פעסט אב. אים דיא יאהל-אנגעלעגענהייטען צו בעשפרעכען. עס יאהרען עטוא 5000 פערזאנען בייזאמען, יאהרונטער איך צאהלרייכע פייען, דיא נאטירלך ווענגער אין דער פאליטיק, אלס אין דעם פעסט-מאהדע טהייגעמען מען יאללטען. דער ערשיינענע פאלצייא-מאנן ערקלערטע עדאך גלייך ביא עראפפנונג דער בעראטונגען, דאס ער דאס אבראהלטען איינער אנדערלישען דערע אין אנגעגוואהרט דער דאמען נוممער הולדען ווירדע. דיעזע ערקלערונג מאכטע איינען זעהר אונאנגענעהמען איינדרוק, דאך מאן מוסטע זיך פרעגען. דאמיט דיא פאליטישען בעראטונגען בעגינגען קאנגען, יאהרען אובער 2000 דאמען גע-צייאנגען, דען פערזאמלונגס-ארט צו פערלאלסען, מוסטע אינדעסען אין בעריכט אין דאס פעסטע-מאהל איינגעבראכט, נון בעשטעהט דער איך אונזע-רען לעזערן בערישט בעקאנגטע פייהיש. אינד יעדען-פייגדליכע דעפיטירטע „אישען ווכטער" דיא הערנער-בוהנע אינד אנטע אונטער אנדערע:

„מיינע הערען! פירסט ביסמארק, דער דיא פייהיש אים איינען פייז בעשיעגען מאכטע, לאסט נאר הייפן אישפיעלען, דאס ער דראהן-בריעפע ערהאלטען האבע! מיין גאטט! ווייא פיעל דראה-בריעפע האבע איך בעריש ערהאלטען, דיא מיר אללע נאר ניכט שאדען, יא, עס איזט מיר עטצט פאסט אונאנגענעהם, ווענן איינע אבע פאר-אבערגלאבע, אהנע דאס מיר דער בריעפ-טרעגער זא איינע „אפפיעלע דראהונג" געבראכט; אבער איך ווייס הורכאוס ניכט, ווייא פירסט ביסמארק אבערהויפט דיא פייהיש נאך בעשיעגען וויל! איך איינע הוכטע פייהיש דאס, דיא ווייר אים דייטשען ריכע בעזוטצען! הייטע האטטען ווייר אין טרייגעם בישפעל דיעזער פייהיש. אים איינע פאלשישע ערדע האלטען צו דיפען, מוסטען ווייר געפלוך פאר אללעם דיא דאמען אים דעם פיע-זאמטלונגס-זאאלע הייגאוגען. פירכטע דען הערר ביסמארק עטוא, דאס אינזער פייען איינע רעיאלזיראן שטיפטען ווירדען? אונד דאנן — ווער האט דענן שולד אן דער רעזאלוטיאנערען בעוועגונג אין דייטשלאנד? פירסט ביסמארק זעלבסט! ער האט דאס אים פעטציאנען דער יודען-פיינדליכען אנטי-סעמטען ווהלוויאללענד עגטגעגענגעגאנגען אונד דיא עבענזא פייגדליך בעאנטוואר-טעט. דיא אנטי-סעמטען בעטראכטטען דאהער מיט דעם הערען ביסמארק אלס איהר הייפט, זיא פיהלטען זיך דאהער צו איהרעם פערבעבערישען אים דיעזע בעהויפטונג צו בעווייזען. דאך וואו איינע זאכע ערסט דורך ציינען בעווייזען, וועלכע אללער וועלט אונד איך דעם גערייכטס-האפע צור גענוגע בעקאנגט איזט; ווייא פיעלע דעפעטען זינד נור פאן דען ציטונגען פערפאסט ווארדען, וועלכע פירסט ביסמארק אן פערשיעדענע אנטי-סעמטיש-פערזאממלונגען גערייכטעט האט! אם 10-טען פע-בער ל. י. הייעלט דער לעהרער הייניך אין דעם זאלענאנגטען רעפאָרם-פערייע אין דרעזדען אי-גען יודענפיינדליכען פאָרטראג. דיא פערזאממלונג ריכטעטע ביא דיעזער פערנאלאסונג אייגע בע-גרייסונגס-דעפעשע אן דען פירסטען ביסמארק. אונד וואס ערווידערטע פירסט ביסמארק איך דיעזע בע-גרייסונגס-דעפעשע? דיא איפטונטערדען וואָרטע: „איך שטיממע דען בעשטעבענגען דעם רעפאָרם-פערייעס פאללקאממען ביא!" אונד דאנן זאלל-טע מאן זיך נאך יאהרען, ווענן אין פאממערן אונד וועסט-פייסען דיא יודען-פערפאלגונגען זיך טאג-טעגליך ערנייערן! דאס גערייכט דארף קיינען אינטערעסיר דער פערזאגען קענגען. עס דארף גע-מאנדען בעשטראפפען, וויל ער דען נאמען דעסען בעקאנגט מאכטע, דער זאלטע פערבעבערישען אימטערעכט אינטערעסיר טעטע. דאס דיעזער נאמע „בסמארק" לוטעט, איזט עס איין אינגליק פיר דייטשלאנד, דעסען ריכטקאנצלער דער פירסט איזט. אבער עס לאגען דאך ניכט שטראפבאר זיין, ווענן מאן עס זיך ערלייבט, איך גענען בסמארק דיא יואהרהייט אייפשיעדענען!" — דער גערייכטס-האף צאג זיך הייעריין צו איינער קורצען בעראט-הונג צוריק, וואיל דיא פייהיש-בעגינג דעס אנגע-קלאגטען רעדאקטערס עיפאלנטע. דער גערייכטס-האף זאך איין, דאס דערזעלבע גיר דיא יואהרהייט אבער דען פירסטען ביסמארק געפיהלען געפיהלען האטטע.

זא ווייט דיא ביידען בערייכטע. פירסט בס-מארק האט אללערדינגס דורך זיין לייבע-איינעלן מיט דען אנטי-סעמטען עייטא יואהלפערדיינטע נערעדראגען עלטטען. אינדעסען האט דיא זא-בע דאך עטוואס ערפיהלכעם אן זיך. ווענן פירסט ביסמארק דיא בעהויפטונג, ער ווייא דאס הייפט דער אנטי-סעמטען, פיר איינע „עהרען-בעליידיגונג" בעטראכטעטע, זא בולדעט דעם איך פיר דיא אנטי-סעמטען איינע עמפפיגליכע נערעדראגונג. ווייא דאס גערייכט פערהאלטען דעם פירסטען בס-מארק איך זיין מאנ. זא האט ער דאך דורך אנ-שטרענגונג דיעזעם פאעצעטעם אפפגנטליך אנער-קענגט, דאס עס איינע שמאך ווייא, צור אנטי-סע-מטטען באנדע צו גערעכען. דיא הערען שטאא-קער, טרייטטעקע אונד הייניך זאללטען נון דאך איינזעהען, ווייא זעהר איך אלס פייגד ביסמארק אהרער געזעללשאפפט זיך שעמט!

פערשיעדענע נייאנקייטען.

(איין פראָפעסאָר צו גינס-טען דער יודען.) פראָפעסאָר ביימגאר-טען, דער אן איינער דייטשען אניווערזיטעט טהעאָלאָ-גיע(קריכען-לעהרער) פאָרטראגט, ריכטעטע אין אָפ-פענעם שרייבען אן דר. דאללינגער, אין דעם ער אנטער אנדערעם זאגטע: „פייהיג ששטמע איך אהרער רעדע פאָם 25. יולי ביא, אין דעם זיא אללע יוהללערייען גגגען דיא יודען מיט רעכט אויפפ שערפסטע פערדאממען. עס איזט ווירקליך אונבע-גריפלך, ווייא אין דאפפפערינגער זיך עס הערייט-ניממט, מיט יודען-פערפאלגערן געמיינזאמע זאכע צו מאכען. יואהרליך, אין זאלכעם פערפאהרען טרייבען עבען דורך דיא צישטיממענדע האלטונג דעם גראפסטען מאנגעס אים שטאאטע, נעמליך דעם דייכס-קאנצלערס, ערמונטערט. דיא זאכע איזט זא ווייט נעקאממען, דאס דער קראנפרינץ, דער אלס טהראנפאלגער צוריקהאלטענד זיין מיט, אין זיינעם אינוילליגן אויסשפרעכען מיסטע: „דיעזעם יודענ-פיינדליכע טרייבען איזט פערווערפלך! עס איזט איינע שאנדע אונד איינע שמאך פיר דאס גאנצע דייטשע רייך!" אבער פירסט ביסמארק שווייגט נאך אממער. ערסט אלס ער אים דייבסמאנע אובער זיין פערהאלטען צו דען יודענ-פיינדליכען אימטערעבען אפפגנטלך אינטערפעללירט וואָרדע, דא זאגטע ער: „דיא וויהלעריין נגגען דיא יודען זוכט מיר ניכט ערווינשט!" — וועלך צווייטיטע אנטוואָרט! עס זוכט אהם דיעזע ניכט ערווינשט, אבער ער פערדאממט דיעזעלבען איך ניכט! איזט דאס אי-גע שפראכע פאן דעם מאנגע, דער אן דער שפיטצע איינעס מעכטיגען שטאאטעס שטעהט אונד דעסען פפליכט עס איזט, זאלכע פערבעבערישען וויהלע-ווייגן מיט אייגער פיהסט גערעגיראלטען! דעם-אלב קאם עס דעגן איך, דאס דיא אנטי-סע-מטען אממער דען רוה: „עס לעבע פירסט בס-מארק!" ערשאללען לייעסען! זיא וואיסען, דאס זיא זיך ביא אירהרן אימטערעבען איך דען שטען אונד דיא בעגעגסטעגנג זיעגנס דעם דייכס-קאנצלערס שטעגען קאנגען: פירסט ביסמארק האט דעם דייטשען ריכע קרייגעס-ר. ה. פ פערשאפפפען — אונד לאסט עס גגמעהר דורך דיא אנטי-סעמטען אימטערעבע שעגדען! פירסט ביסמארק האט דיא איגהייט דייטשלאנדס צו שטאנדע געבראכט! ווער-דענ עדאך דיעזע איגהייט נאך איסען ערצעלט ווארדע, טראגט ער דאצו ביא. דאס דייטשלאנד אים איגגערן דורך פערבעבערישע אימטערעבע צערריססען אונד געשוועבט ווערדע! שטאקער מאכטע זאגאר הייר אין בערלין אלס דעפטטען-גאנזדיאט אפפטרעטען. אך יואהרע גגגען דיא יואהל איינעס זאלבען מעגטען, יואהרך דיא הייפט-שטאדט דעם דייטשען ריכעם גיר זיך זעלבסט שענדען ווארדע?

דיעזע ערדע, דיא זאלכע אפפפעללע גגגען ביסמארק, אלס דאס הייפט דער אנטי-סעמטען, ענטהאלט, וואורדע פאן דער צאהלרייכען פערזאמ-לונג מיט בעגייסטערונג אונד בייפאללע-ריפען גגגעמפען. —

דער צווייטע בערייכט בעטרייפפט איינע פרעס-פראצעס-פערהאנדלונג גגגען דיא דרעדטער דער „בערלינער נאכריכטען", דער אין מערערען אדט-קעלן הערען ביסמארק אלס דאס הייפט דער אנטי-סעמטען בעצייכנעט. פירסט ביסמארק ליעס גגגען דען רעדאקטער אינען פרעס-פראצעס „ווענגען עהרען-בעליידיגונג" אנשטרענגען, דער פאר דייא מאנגען פאן דעם בערלינער נערייכטס-האפע פער-האנדעלט וואָרדע. דער פערטהיידיגונגדע אד-וואקאט דעם אנגעקלאגטען זאגטע אין זיינער פער-טהיידיגונגס-רעדע אונטער אנדערעם אפלגגגדעס:

„מיינע הערען ריכטער! דער רעדאקטער דער „בערלינער נאכריכטען" איזט דאפיר אנגעקלאגט, וויל ער דען פירסטען ביסמארק אלס דאס הייפט דער אנטי-סעמטען בעצייכנעטע, האהער גערייכטס-האף! ווענן דיא דען אנגעקלאגטען פיר דיעזע בע-הויפטונג אינשפערען ווהלטען, זא בייטעט איך, איך מיך אינגישפערען! איך אך בעהויפטע געמליך, דאס פירסט ביסמארק דאס הייפט דער אנטי-סעמ-טען איזט. איך ווארדע צייגען נאמהאפט מאכען, אים דיעזע בעהויפטונג צו בעווייזען. דאך וואו איינע זאכע ערסט דורך ציינען בעווייזען, וועלכע אללער וועלט אונד איך דעם גערייכטס-האפע צור גענוגע בעקאנגט איזט; ווייא פיעלע דעפעטען זינד נור פאן דען ציטונגען פערפאסט ווארדען, וועלכע פירסט ביסמארק אן פערשיעדענע אנטי-סעמטיש-פערזאממלונגען גערייכטעט האט! אם 10-טען פע-בער ל. י. הייעלט דער לעהרער הייניך אין דעם זאלענאנגטען רעפאָרם-פערייע אין דרעזדען אי-גען יודענפיינדליכען פאָרטראג. דיא פערזאממלונג ריכטעטע ביא דיעזער פערנאלאסונג אייגע בע-גרייסונגס-דעפעטע אן דען פירסטען ביסמארק. אונד וואס ערווידערטע פירסט ביסמארק איך דיעזע בע-גרייסונגס-דעפעטע? דיא איפטונטערדען וואָרטע: „איך שטיממע דען בעשטעבענגען דעם רעפאָרם-פערייעס פאללקאממען ביא!" אונד דאנן זאללע מאן זיך נאך יואהרען, ווענן אין פאממערן אונד וועסט-פייסען דיא יודען-פערפאלגונגען זיך טאג-טעגליך ערנייערן! דאס גערייכט דארף קיינען אינטערעסיר דער פערזאגען קענגען. עס דארף גגג-מאנדען בעשטראפפען, וויל ער דען נאמען דעסען בעקאנגט מאכטע, דער זאלכע פערבעבערישען אימטערעבע אינטערעסיר טעטע. דאס דיעזער נאמע „בסמארק" לוטעט, איזט עס איין אינגליק פיר דייטשלאנד, דעסען ריכטקאנצלער דער פירסט איזט. אבער עס לאגען דאך ניכט שטראפבאר זיין, ווענן מאן עס זיך ערלייבט, איך גגגען בסמארק דיא יואהרהייט אייפשיעדענען!" — דער גערייכטס-האף צאג זיך הייעריין צו איינער קורצען בעראט-הונג צוריק, וואיל דיא פיעלע דעפעטע דעס אנגע-קלאגטען רעדאקטערס עיפאלנטע. דער גערייכטס-האף זאך איין, דאס דערזעלבע גיר דיא יואהרהייט אבער דען פירסטען ביסמארק געפיהלען געפיהלען האטטע.

זא ווייט דיא ביידען בערייכטע. פירסט בס-מארק האט אללערדינגס דורך זיין לייבע-איינעלן מיט דען אנטי-סעמטען עייטא יואהלפערדיינטע נערעדראגען עלטטען. אינדעסען האט דיא זא-בע דאך עטוואס ערפיהלכעם אן זיך. ווענן פירסט ביסמארק דיא בעהויפטונג, ער ווייא דאס הייפט דער אנטי-סעמטען, פיר איינע „עהרען-בעליידיגונג" בעטראכטעטע, זא בולדעט דעם איך פיר דיא אנטי-סעמטען איינע עמפפיגליכע נערעדראגונג. ווייא דאס גערייכט פערהאלטען דעם פירסטען בס-מארק איך זיין מאנ. זא האט ער דאך דורך אנ-שטרענגונג דיעזעם פאעצעטעם אפפגנטליך אנער-קענגט, דאס עס איינע שמאך ווייא, צור אנטי-סע-מטטען באנדע צו גערעכען. דיא הערען שטאא-קער, טרייטטעקע אונד הייניך זאללטען נון דאך איינזעהען, ווייא זעהר איך אלס פייגד ביסמארק אהרער געזעללשאפפט זיך שעמט!

בייסמארק אלס הויפט-אנטי-סעמיט.

ווער עס אים געהיימען מיט איינעם אונזיכערן געזינדעל האלט, מוס עס זיך זאראן געפאללען לאסען, ווענן פיהער אדער שפעטער איך זיין נאמע בעשמוטצט ווירד. דיעזע ערפאהרונג מאכט נון יעצטע עבען פירסט ביסמארק, ער האט עס אים געהיימען לאנגע גענוג מיט דען יודענ-פיינדליכען אנטי-סעמטען געהאלטען. נון אבער, דא זיך דיא גאנצע שעדליכקייט אונד געפערליכקייט דיעזער וויהלעריין צייגט, שיין זיך נעמאנד מעהר, איך דען האבנעשעללטען פירסטען ביסמארק, אלס איך איינען מענשען הונט-ווייזן, דער ביא דיעזעם פערברעכעריישען טרייבען דיא האנד מיט אים שפיעלע האט. עס לייגען הערוכבער צוויא בעריכטע אים בערלין פאר, וועלכע ביידע פאן זעהר האהעם אינטערעססע זיך.

„דיעזער מאנע הייעלט הייער דער לבעראלע יאהל-פערין אין קלייגע פעסט אב. אים דיא יואהל-אנגעלעגענהייטען צו בעשפרעכען. עס יאהרען עטוא 5000 פערזאנען בייזאמען, יאהרונטער איך צאהלרייכע פייען, דיא נאטירלך ווענגער אין דער פאליטיק, אלס אין דעם פעסט-מאהדע טהייגעמען מען יאללטען. דער ערשיענענע פאלצייא-מאנן ערקלערטע עדאך גלייך ביא עראפפנונג דער בע-ראטונגען, דאס ער דאס אבראהלטען איינער אנדערלישען דערע אין אנגעגוואהרט דער דאמען נוممער הולדען ווירדע. דיעזע ערקלערונג מאכטע איינען זעהר אונאנגענעהמען איינדרוק, דאך מאן מוסטע זיך פרעגען. דאמיט דיא פאליטישען בעראטונגען בעגינגען קאנגען, יאהרען אובער 2000 דאמען גע-צייאנגען, דען פערזאמלונגס-ארט צו פערלאלסען, מוסטע אינדעסען אין בעריכט אין דאס פעסטע-מאהל איינגעבראכט, נון בעשטעהט דער איך אונזע-רען לעזערן בערישט בעקאנגטע פייהיש. אינד יעדען-פייגדליכע דעפיטירטע „אישען ווכטער" דיא הערנער-בוהנע אינד אנטע אונטער אנדערע:

„מיינע הערען! פירסט ביסמארק, דער דיא פייהיש אים איינען פייז בעשיעגען מאכטע, לאסט נאר הייפן אישפיעלען, דאס ער דראהן-בריעפע ערהאלטען האבע! מיין גאטט! ווייא פיעל דראה-בריעפע האבע איך בעריש ערהאלטען, דיא מיר אללע נאר ניכט שאדען, יא, עס איזט מיר עטצט פאסט אונאנגענעהם, ווענן איינע אבע פאר-אבערגלאבע, אהנע דאס מיר דער בריעפ-טרעגער זא איינע „אפפיעלע דראהונג" געבראכט; אבער איך ווייס הורכאוס ניכט, ווייא פירסט ביסמארק אבערהויפט דיא פייהיש נאך בעשיעגען וויל! איך איינע הוכטע פייהיש דאס, דיא ווייר אים דייטשען ריכע בעזוטצען! הייטע האטטען ווייר אין טרייגעם בישפעל דיעזער פייהיש. אים איינע פאלשישע ערדע האלטען צו דיפען, מוסטען ווייר געפלוך פאר אללעם דיא דאמען אים דעם פיע-זאמטלונגס-זאאלע הייגאוגען. פירכטע דען הערר ביסמארק עטוא, דאס אינזער פייען איינע רעיאלזיראן שטיפטען ווירדען? אונד דאנן — ווער האט דענן שולד אן דער רעזאלוטיאנערען בעוועגונג אין דייטשלאנד? פירסט ביסמארק זעלבסט! ער האט דאס אים פעטציאנען דער יודענ-פיינדליכען אנטי-סעמטען ווהלוויאללענד עגטגעגענגעגאנגען אונד דיא עבענזא פייגדליך בעאנטוואר-טעט. דיא אנטי-סעמטען בעטראכטטען דאהער מיט דעם הערען ביסמארק אלס איהר הייפט, זיא פיהלטען זיך דאהער צו איהרעם פערבעבערישען

אונד אלס ב י ר נ ע ר בעטראכטעט. דאנן דארף עס דיא רעגירונג ניממער דולדען, דאס איין יוד־שער שטאאטס־ביר־גער פאן זיינען איינגענגן רעל־גיאנס־גענאססען נאך ווייללקיר בעדאנדעלט אדער מיסהאנדעלט ווערדע. — זאן ווייס דיא פעטערס־בורגער מעלדונג, ביז עס יעדאך הערדן איינגאטיקע געלינגען ווערד. דיא ניהיליסטען צו אונטערדרריקען, ווערד אין רוסלאנד נאך לאנגע דיא „דאלו־אייזען־ווירטהשאפט פארטבעשטעהען קאנגען.

בריעפע דער רעדאקציאן.

הערדן עמאנועל ראזער אין מונקאטש: ווייר בע־מערקטען יא גליך, דאס ווייר אונס נור נאך שטרענג היסמא־רישער פארשונג ריכטען אונד עס גיבט אויך קיינע וועלטנע־שיכטע אונד קיינע דייטשע געשיכטע דער יודען, אין וועל־כער עס נוכ נאכזוגעהען ווייר. דאס חרבן בית ראשון אים יאהרע 586 פ א ר דעם בעגינעג דער יעטצט גלעגע־דען בירגערליכען צייט־רעכנונג אונד חרבן בית שני אים יאהרע 70 נ א ך דיזער צייט־רעכנונג וואר. 586 אונד 70 זינד: 656. דער קליינע רוים היער עדליבט עס אונס נוכ, דיא גראסען בערעכנונגען אנצופיהרען, וועלכע דיא נעשיכטס־פארשונג צור בעגרינדונג איהרער צייט־בעשטימונגען איז־ששעללט. וועגן זיא דאס אינטערעססירט, לעזען זיא דיעזיגע דען „מאור עינים". זעהר איסהיליכעס הערציבער פינדען זיא אין דער „געשיכטע דער יודען" פאן דר׳ גרעטץ I באנד פאן זייטע 466 ביז 509. איבערזעטצונג בעשעפטיגט זיך אויך שאן דער „צמח דוד" מיט דיעזעס ווידערשפריכט אין דער צייטרעכנונג צווישען דען נוכ־יידישען געשיכטס־ווערקען אונד אונזערגן הייליגען ספרים — אונד אס עגדע איזט יא היער גאר קיינע נפקא מיני לדינא פארהאנדען!

געשעפטס־בעריכט.

פעסטער פרייז.

געטרייד־ע נ ע ש ע פ ט. פאן וויי צ ע ן וואר געסטערן פיעל צו מארקטע נעבראכט, דער פערקויף וואר גוט. 15000 מעטצ׳ וואיזדען פערקויפט.

ו ו י י צ ע ן, נייע טהייס־ 100 מטצ׳, 78 קילא 13.40 גולד. — 100 מטצ׳ 78,2 ק׳ 13.30 גול. 100 מטצ׳ 77.2 קילא 13׳30 גולד. 300 מטצ׳ 77.7 קילא 13.20 גולד. 100 מטצ׳ 77,8 ק׳ 13.30 גול. 100 מטצ׳ 77. ק׳ 13.15 גולד׳ 300 מעטצר׳ 75.7 קילא — 13. גולד. 500מטצ׳ 76.5 קילא 13,15 גולד. 100 מעטצ׳ 74 קילא 12׳77½ גולדען. 100 מעטצ׳ 72.5קילא 13׳50 גולדען 300 מעטצ׳-צעגטער 74,7 ק׳ 12.65 גול. — 100 מטצ׳ 74׳5 ק׳ 12.80 גול. 600 מטצ׳ 73. ק׳ 12.80 גולד. 300 מטצ׳ 77. ק׳ 13,15 גולד (אללעס סער דייא אנאטעו.)

ק א ר ן 9—9.20 גולד.

נ ע ר ס ט ע 7.60 גולד.

ק ו ק ו ר ו ז ן 6.85 גולד.

ה א פ ע ר 7.35 גולד.

ו ו י צ ע ן סער העריכסט 12.96—12.98 גולד.

מ ו ק ו ר ו ז ן באנאטער סער מאי־יוני 1881, 7.42½— 7.47½ גולד. —

ה א פ ע ר סער העריכסט 7.70 — 7.75 גולד.

ר ע פ ס, קאהל סער אינונס־סעסטמבער 13½— 13½ גולדען.

פ ע ס ט ע ר ש ל א כ ט פ ע י ה־מ א ר ק ט. ביא דער אם 18־טען ד. מ. היער אין פעסט׳אבנעראלטעגען וואכענ־מארקטע וואורדען 2031 שטיק נאס־אונד 291 קליינ־פיעה צו מארקטע געבראכט. היעפאן וואוירדען פערקויפט: 21 שטיק ש ט י ע ר, סער שטיק פאן 63 — 135 גולדען— 1112 אכסען דאס פאאר פאן 190 — 345 גולד. 535 קיהע, דאס פאאר פאן 135—280 גולד. 182מעלק־קיהע דאס שטיק פאן 90 — 206 גול. 199שטיק ביפפעל, דאס פאאר צו 180—210 גולד, 291 שטיק קעלבער, דאס שטיק פאן 8— 27 גולד. — שטיק שאפע דאס פאאר —6׳ — 17׳ גול פרייזע פער 100 קילא: אכסענ־פלייש — 48. — 51 גולד קוה־פלייש 46,— 48׳ גולד., קאלב־פלייש 60 — 80 גולד ביפפעל פלייש 41—44 גולד.

לאמטא־ציהונג פאם 17־טען אינונסט 1881.

ב ר י נ ן	62	78	84	17	69

פערא נטווארטליכער רעדאקטער: מאיר בר״י רייז.

בעאכטענסווערטהע אנצייגע.

איך ערלייבע מיר, מיינע פערעהרטען גלייבענס־ברידער איינפערקאם צו מאכען, דאס ביא מיר ששעטס איין רייכהאלטיגע וואהל אסארטירטעס לאנגער אללער נאטטונגען ס פ ר י ס, מחזורים 9־טהיליגע, 5־טהיליגע, 4־טהיליגע, אונד 2־טהיליגע, מיט יידישער. וויא איך מיט דייטשער איבערזעטצונג אין פיינען איינבאנדען צו דען בילליגסטען פרייזען פארראטהיג איזט. איך בין אין פערזענדען מיט איינעם סארטירטען לאגער פאן יערעפלאוער, קאלאמאער אונד פיינען טירקישען טלתים. זעלבע טלתים בין איך אם שטאנדע, צו איינגאל־פאב־ריק־פרייזען פערקייפען צו לאנגען, גאלד־ אונד זילבער טלת־בארטען פערקייפע איך אינטער גא־ראנטיע. פיר תפילין אונד מזוזות נאראנטירע איך, דאס זעלבע פאן סיפרים נאמנים זינד, פיר ניכט כ ש ר צ ה ל אך 10 גולדען אלס שטראפע. — גליכצייטיג בין איך יואדל אסארטירט מיט ציצית, רצועות, מגלות, שופרות, קאפיער אתרוגים בהכשר נמור. גליכצייטיג בין איך פערזעהען מיט געשעטס־פעלטען אונד אינגעשטעמפעלטען געשעפטס־שרייב־ביכערן, וויא איך נאטיג־ביכערן צו בילליגען פרייזען. דאס גיך ווייגער ש״ס אין 12 לערדערבאנדען, תנ״ך אין 19 טהיילען, אללע נאטטונגען חומשים אונד משניות מיט מיינעם איינגענן באנד פערקייפע איך אים פרענומעראציאנס־וויינע. פינסטע סידורים אין סאמטם, זיידע אונד עלפענבין געבינדען מיט יודישער אונד דייטשער איבערזעטצונג פערקייפע איך שטיינגעד בילליג.

בעטטעללונגען ווערדען גענען נאכנאהמע שנעללסטענס אונד בעסטענס איסגעפיהרט.

אכטונגספאלל

1—5

BERNAT STAMMBERGER,
Buchhändler und Buchbinder in Miskolcz.

כ א נ כ ו ר ז.

אין דער היעזיגען איזראעליטישען אורטהאדאקסען געמיינדע איזט דיא שטעללע איינעס שוחט ובודק, דער איין טיכטיגער בעל תפלה אונד צ׳גלייך גוטער בעל מורא. וויא מיט מיר איינער התרת הוראה איבער איסור והיתר פערזעהען זיין מים. מיט דעם יאהרעס־געהאלט פאן 400 גולדען, פרייער וואהנונג גאנצער שחשה, אונד געבענ־עמאלומענטען מיט ר״ח מרחשון תרמ״ב הבע״ל צו בעזעטצען.־ דיעפלעקטיערענדע, וועלכע מיט פאן 3 אנערקאנטען ארטהאראקסען דאבבענען גענגעבענען קבלות אונד התרות פערזעהען, אונד דיא זיך דען געזייטשטען איינגעשאפטען צו עגטשפרעכען זיכער גלויבען, קאנגען צו איינעם פראבעפארטראג ביז שבת פ׳ נצבים הבע״ל ערשיינען. — שפעזען ווער־דען יעדאך נור דעם אקצעפטירטען פערגיטעט.

ס ע ק ע ל י ה י ד (ביהארער קאם.) תרמ״א.
יצחק ראזענפעלד, פרעזעס.

2—3

כ א נ ק ו ר ז.

אן דער צו אנפאנג דעם נעכסט־קאממענדען ווינטער־סעמעסטערס אללהייער אינס לעבען טרע־טענדען 4 קלאסס־גען נארמאל־שולע איזט דיא שטעללע איינעס געפיפטען לעהרערס מיט דעם יאהרעס־געהאלטע פאן 450 גולדען צו בעזעטצען. דיא הערוות רעפלעקטיערענדען וואללען איהרע צייגנססע איבער איהרע פערהיגקייט אים פארטראגע פאן תורה נביאים וכתובים, איבער איהרע קענגטנים־סע דער העברעא״שען, אונגאריש״שען אונד דייטשען שפראכע, וויא איך איבער איהרען זשטליך הע־ליגאן־מארא״לישען לעבענס־וואנדעל דעם געפערטיג־טען אבמאנגע דער היזיגען שול־קאממיסס״אן לעגגסטענס ביז ענדע דיעזעס מאנאטהעס פראנקא איינזענדען, דיאיעניגען, וועלכע בעריטס אן איינע אפפענטליכען שולע דורך לענגערע יאהרע געווירקט, האבען דען פארצוגג.

בראאם (Szászváros) זיעבענבירגען, 1881.

1—3 לעאפלד ווייס, אבמאנן.

כ א נ ק ו ר ז.

פאן ראש חדש חשון הבע״ל איזט היער דיא שטעללע איינעס הייזלערערס צו בעזעטצען. דער איך שוחט ובודק זיין מוס. יאהרעס־געהאלט 150 גולדען ע״ז״ נעכסט קאסט אונד טייאטער. צו אונטערריכטען זינד נור איינע אנפענגער חומש, דייטש אונד אונגאריש. בעווערבער וואללען ביז לענגסטענס 15־טען סעפטעמבער איהרע צייגנססע אונד קבלות פאן אנערקאנטען ארטהאראקסען ראבבינען אן דען אונטערפערטיגען איינזענדען.

ה י י נ ר י ך נ י י ש ט א ד ט.
1—2 אין נעמעש־אפאטי. פאסט: זאלא סט׳ איינן.

פרוכט־ אונד מעהל־פרייז־טאבעללע.

פ ר י כ ט א	קוואלישע פר. הקקאל.	פער 100 קילאגראמם
	—	—
נאר דאנגאריש׳	74	—
	75	12.30—12.45
	76	12.45—12.50
	77	12.55 12.60
	78	12.60 12.75
	79	12.80—12.85
	80	12.90—12.95
פעסטער נאדען נייער	—	—
	75	12.50—12 60
	76	12.60—12,65
	77	12.80—12.85
	78	12.85—12.95
	79	13.——13.05
	80	13.05—13.10
וויינגבורגער	—	—
	75	12.60—12.70
	76	12.70—12.75
	77	12.85—12.95
	78	13.——13.05
	79	13 10—13.15
	80	13.15—13,20
טהיים	75	12.70—12 80
	76	12.80—12.85
	77	13.——13.05
	78	13.10—13.15
	79	13.20—13.25
	80	13.25—13.30

פ ר י כ ט א	קוואלישע פר. הקקאל.	פער 100 קילאגראמם
קאן	72	8.80—9.20
נעדסטע מאלץ	62	—.——.—
נעדסטע פוטטער	62	7.40—7.—
האפער	40	7.30—7.10
קוקורוץ נאנאטער	75	6 70—6.75
אנדערער	73	6.65—6.60
הייריע	—	—.——.—

וויינצען	סער אקטאבער		12.60
			—.—
			—.—
קוקורוץ			7.42
נעדסטע			—.—
האפער			7.70
			—.—
			13.50

נאנאגאריש		

צו בעשמען. אללין ער טהאט דעם ניכט, זאָן-דערן לעם זיין בעטבוך זאממט צלם איף דען פאָן איהם געקריפטען סינאגאגען-זיטץ לעגען. דאס איזט איין שקאנדאל, דע׳ ניכט בלאָם דער פאָר-שטעהער עמפפינדעט, זאנדערן אויך דיא נאנצע געמיינדע. דיא דאך אן דעם גאנצען פאלל אנשול-דיג איזט. איבערגענם מים דיא בעהאנדע, הערדן יא ס ט ר א מ ס ק י זיין פאהרהאבען פערבעטען, דא דיזעם איינע „שטארונג דעם געבעטעס“ פער-אורזאכט. ווענן ער איך רעבטמעסיגער בעזוטצער דעם פאָן איהם געקריפטען זיטצעם איזט, זא דאך ער דאך ניכט אין דיא סינאגאגע עטוואס הייניג-ברינגען לאסען, יאם ניכט אין דיא סינאגאגע פאסט. נהמען ווי אן, דיזער אָדער יענער ווי-שע בעזוטצער איינעם סינאגאגען-זיטצעם וואללטע דיזען דאצו בענוטצען. אם עטוא זיינע יאהרען איף דעזולכען אינשאהלען, דא ווירדע מאן איהן איינפאך מיטזאממט זיינען יאהרען איהם דער סינאגאגע הייניגען אונד אבענדרין נאך בע-שטראפען. נאנזן אין דעזולכען וויזע קאנן מאן מיט הערן יאסטראססן פערפאהרען, ווענן ער זיין בעט-בוך זאממט „צלם“ אן איינע סינאגאגע ברינגט דיא בעהאדע מים איהם דעם שטרענגס-טענס אונטערזאגען, האפפענטליך ווירד מאן אין געבילדעטער גרונד-הערד דען שקאנדאל איך פאָן זולכסס ניכט זא יייט טריבען וואללען. — פאר עטוא 6 יאהרען פאללצאָ זך אן איינעם אָרטע, דען ווירד ניכט גענגען מאָגען, איינע טרענגונג צוי-שען גנאלאָגען אונד אָרטהאָדאָקסען. לעצטצעדע מאכטען זיך איין בזוגערעדעס בעטהיין, זיך וואלל-טען דיא אבער איהרע זטצע אין דער פריהערען סינאגאגע פערקריפען. דיא ליצטאצאָן האט אפ-פענטליך שטאטטגעפונדען. דער גרונדהערר דעם אָרטעס, וועלכער איבער דיא שטרייטיגקייטען דער יודען אין איהרער איינגענגן מיטטע זיך לוסטיג מא-כטען וואללטע, שיקטע איינע גאנצע באנדע מיט צ ו י י ע ר ן צו דיזעזע יודישען ליזיטאצאָן, דיא ער אללע מיט געלד פערזאה. דאס ענדע וואר, דאס דיא צוויינער אללע סינאגאגען-זיטצע צוזאממענקריפטען, דיא פריהער דען אָרטהאָדאָקסען גערהרטען. אם גענסטען זאמסטאג האטטען דיא גנאלאָגען אלס „חברים“ אין דער סינאגאגע אנ-שטאט אָרטהאָדאָקסע יודען שטיער צוזינגען. מאן קאנן זיך לייכט דען שקאנדאל דענקען. דאך דער גרונד-הערר וואר אין עדלער מאנן. ער וואללטע בלאָם דען יודען צוזינגען, וויא ווייט זיא עס מיט איהרען עוזינגען געטיגדע-שטענקריינען ברינגען. זאָנ-טאג וויללנטע ער אין, דען גאנצען קייף ריק-גענגען צו מאכען. דאס ענדע וואר, דאס גנאלאָגען אונד אָרטהאָדאָקסען זיך ווידער פערא׳ינגטען

לעבען, ווענן איך ווייס, דאס דורך איהן אונד ווינען פאָ-טער אנטיפאטער מיין פאטער אלקקאנדער אויף בעפעהל דעס פאטעראס הינגעריכטעט וואוידע — אונד דא ער איך מיינען ברודער איינסביל ערשקנען ליעס.“

הערזוך אנטוואָרטעט דער אינגלינג יאָזף: „דיא איריסס דיך, שווענערין! דיין קאָנינגליכער מאנן הורדס ווילענס דיך יא ווערד, דאס ער מיר דען בעפעהל ערטהייל. טע, דיך פיר דען אללד ווינער הינגעריכט. דורך דען דא-מיטען קאיזער צו ערמאָרדען, דאמיט ער גלייך נאך ווינעם טאָדע ווידער מיט דיר פערא׳ינגט ווערדע.“

דיעזע מטטהיילונג ערפיללטע מאריאמנס הערין מיט אבשייא אונד ענטטעצען נענען איהרען מאנן — אונד אלס דאנן הורדס גלייכלך פאָם יאטטיגען קאיזער נאך ווינזטלס ערזקקערטע אונד ווינע שאנדע, פאָן איהם גע-לעבענד פריוא מאריאמנע אומארמען וואללטע, דא ווענ-דעטע זיך מאריאמנע מיט אבשייא פאָן איהם אב. הורדס וואטטע נכם, וואס אינטוויטטען מיט ווינגער פריוא פאָרגע-נאנגען. ווינע שווענטער פאלאָמע מערקטע זיין שטיגען, זיא נאהם איהן נון צור ווישע אונד ואנטע איהם: „ווענ-דעטע דיינער אבטוענדיגט האב דיינע פריוא מאריאמנע מיט מיינעם מאנגע יאָזף אין אונגעלייבטעם פערהעלט-נטטע געלעבענ.“

דיא לאטטרהאפטע פאלאָמע האם אלזאָ איהרען אייגענען מאנן אלס עהע-בריעכער פערלייגדעט, אום נור אויך דיא איהר פערהאפטע, פרענדהאפטע מאריאמנע אלס עהע-בריעכערין פערקלאגען צו קאָנגען.

הורדס, וועלכער נון פאָן צאָרן אונד שרעקלינטטער אייפערזוכט עיניטפפען וואר, וואללטע זיין ווייב מאריאמ-

---

אונד דזטרעם איינע איינזיטלינג שטאטס-קוזא-גטטיגדע בילדען.

* (ש ו ו י נ ד ע ל י י ע ן מ י ט .א ר ץ י ש ר א ל-ע ר ד ע.) אין פריהערען צייטען קאמען אָפט פראמטע יודען איס ירושלים. דיא „ארץ ישראל-ערדע“ צים פערקריפען מיטבראכטען אונד דעפיר פאָן אלטען פראמטען לייטען איך בעדיטענדע סימטען ערהאלטען. אבער איך אין דען האנדעל מיט הילינגען גענענשטענדען שליטען זיך דאנן שיינדעליין איין. אם 19-טען דיזעם יאהרדע איין זאללטע שיינלעך פאָלגיליך אין אינזעריע הייפ-שטאדט געבראכט. איבער דען דער פאלציי-בעריכט וויא פאָלגט לייטעט: „פאָר איינגען מאנגע ערטיגען ביא דער שטאדטפפאנגנישהאפט אין גראמהאר-דען אין טירקיטער בעטטעל-דערוויש (טירקיטער מאנך) מיט גראָסעם טרבאן איף דעם לאפפע, דער אים דיא ערלייבנים אנזיכטע. פערטיגדעזע גענגני-שטענדע פערקריפען צו דייפען. זא „ריגע אים ירושלים, „ארץ ישראל-ערדע“ אונד דערגלייכען מעדרעדעם. דיא דעזולכע ערא׳ אן עמפפערלינגען פאָן דען גראָפען מאראלי אינד פעסטעטיטט פאר-ציגטע, וואר דיא זאכע עטוואס פערדעכטיג. איינע אנטערזוכונג ערגאב. דאס דיזע עמפפערלינגען אים דיא ערלייבנים אנזיכטע. מיט בעזאגן מאן מיט אי-נער ליבעם-אנטערזוכונג. אלס איין פאלציי-מאנן דעם שפלטטעד-נאכטען דערוויש גענד בעטראב-טעטע, דיא דיזע ער ליבט לאכענד איף: „דא! דא! דער איזט ב ע ש נ י ט ט ע ן, ווער האבען עס דער יא מיט איינעם י ו ד ע ן צו טהון?“ — דער דערוויש לעכעלטע שפאטטיג לאטטע, יאטטע דען פאלציי-ליטטען: „אידר שיטט מיר אללע אין דעבע אנוויסענד נעווידעל צו זיין. ווייסטע אידר דענן נוכט, דאס אייך דיא טירקען ב ע ש נ י ט ט ע ן זוגר?“ — דער דערוויש פריטעט זיך שאן זיעגם זיעגם, אלס איהם דער טרבאן פאָם הייפטע גע-ריסטען וואידע, אונד אין פאאר „גיאלטיג פאיט“ צים פאָלגיג לאטטע. „נון ווייסט דיא דאך צוגבען, דאס דיא אין פאלגטער ווידע בזוט. דא אין טירקיטער דערוויש דאך קיינע זאלד לאנגע ווישען-לאנען (פאיט) טיאנט?“ — ריכטיג שטעללטע עס זיך אלס-באלד הערייס, דאס מאן עס מיט איינעם פאלגטיגען ווידע צו טהון האבע. מאן פאנד בייא איהם בראָם 38 גולדען אונד 5 „ירושלים-קרעגעל“. נון לעם מאן אבער זיינען קאָפפע פאָן דער איזוגבאהן אבדא-לען, אין דעם 75 גולדען באאר גערד. צאהלטיגע „ירושלים-קרעגער“ אונד מעדרעדע זעלבע מיט „ארץ ישראל-ערדע“ זיך בעפאנדען. ער געשטאנד נון זעלבסט אין, קיין טירקיטער דערוויש אנזיכטיג ווידע צו זיין. ער נאב צו פראטאָקאָלל, דאס ער דיר פון-

---

נע מאדטען לאסטען. אבער איין בליק איף דאס שאנד הייס גזלעבענד ווייס הייעלט איהן צוריק. ער וואר זיך איהר צו פיסען אונד באט דיא אום פערגיהונג ווענגן זיי-נעם פאלשען פערגאנגענע. הורדס קרלטע נון זיינען צאָרן אן זיינעם שווארצען יאָזף אונד אן זיינער שווענגרמטטע אלקקאנדרא, יאָזף וואוידע הינגעריכטעט אונד אלקק-אנדרא וואוידע פערבאנטטע.

ווערהנדע דיעזע צוויי וואוידע דער יאמטיגע מאר-דער אנטאָניאס פאָם מרמאנע נעטטטיגעט אונד אנטאמטע זייגער קאָם אקקאוויאן. דיא פערבאנטטע אלקקאנדרא וואללטע נון דזטען מרמאָן-יעכסבל דאצו בענוטצען, אום הורדס צו שטיגען; דיא בעאיפפרמאטע איהרען אלטען פאטטע הרקנס, פיר דען שטיין דעם הורדס מרטטיג צו זיין. דזטער פלאן וואוידע אבער פערבאהרן, אונד הרקנס, דער דעטטע מאן דער חשמונאים, מטטטע הייפ׳ מיט זיי-נעם לעבען בזטטען. אין איינעם אלטער פאָן 80 יאהרען וואוידע ער הינגעריכטעט, — אונד מיט איהם עזלאָט דער מענגליכע שטאמם דער חשמונאים.

הורדס מטטטע זיך ווידער צום נייען יאמטיגען קאי-זער אקקאוויאן בעגעבען, דאמיט איהן אקקאוויאן אין זיי-נער ווידע אלס קאָנג דעם יודישען ריכטס בעטטעטיגע. פאָר זיינער אבריייז לייגט ער ווידער זיינע פריוא מאריי-אמנע דורך זיינען פערלהרטערין „מאָם“ בעזואכטע אונד ער-מחיילטע איהם בעגגאללט דען בעפעהל, זיינע פריוא מא-ריאמנע אמטטע איהרער מטטטע אלקקאנדרא צו מאהטען, אללט ער נכט צוריקקערען וואללטע.

דעם שלוזען, דורכדרעבענען אונד שטיעבטיגטע הורדס וואר עס נון נעלונגען, זיך איך בים נייען יאמטיגען

קאיזער בעלעבענ צו מאכען. זא דאס איהם דער יאמטיגע קאיזער אלל: דיא פריאיזענען. דיא פריהער פאָם יודישען דיעזע אבנעריסטען וואריען, צוריקגאב. דאס יודישע ווייך צור צייט דעם קאנגס הורדס וואר נון דאס נאמטע ווייך אין וועסט-אזיען.

אלס נון הורדס ווידער מיט פריהע אונד שטאָלץ פאָם יאמטיגען לאנגע נאך יישלים צוריקקעהרטע, דא פאנד ער דיעזע פריוא מאריאמנע נאָך ערזטע אונד צוריק-נעגאנגענע נענען איהן. דיא האטטע נעטלך איך פאָם „מאָם“ דען בעפעהל איהרע הינגעריכטע. פיר דען אללד דעם אבלעבענס הורדס עזאהרע, אונד דא קאָם ווידער דיא באזע סאלאָמע אונד זאגטע איהרע בזוגדע הורדס: דאס מאריאמנע אונד מאָם אייגע פערשווארונג נעגען זיין לעבען נעטטטעטע הטטטען; דיא הטטטען נעטלך דען מונד-שענק (שר המשקים) דעם קאָנגס דאצו פעלרטיגטע, נטטטע אין דען בעכער דעם קאָנגס צו נעבען, מאָם וואוי-דע דיא אָפאָרט הינגעריכטעט. מאריאמנע וואוידע מאָ איין נעריכטס נעטטטעללט, מאָן דעם דיא אלס עהע-בריעכערין אונד נטטטטעריין נום מאָדע פערוויטהיילט וואוידע

הורדס, דער דיא מאריאמנע נאָך אטטמע הייס לעבטטע, ווייטטטע דען הינריכטונג אויפגעטעבען, אבער דיא באזע סאלאָמע וואוטטע עס צו בעווירקען, דאס מאן דאס מאָדעס-אורטהייל שנעלל אללצוגעבע.

מאריאמנע, דיא וואונדערטטאנע, עדלע מאָנטטע דער חשמונאים, שטארב מיט שטאנדהאפטער מאָנטטע, אָהנע ווייבלינג שווענע, אָהנע פינדס אונד אָהנע דורך איינע בטטטע זיך צו דעטטהרינגען.—

(מאָרגענצונג מאלנס.)

איז איינעם גיסטליכען אינווארדיג. יעצט זיעהט מאן שאן דיא אללגעמיינען געפאהרען, דיא הערזוים ערוואכסען. אבער האפ־ערגער שטאקער זעטצט מראטצדעם זיין טייבען פארט. עס איז צו בע־הויערן, דאס דיא בערלינער גיסטליכקייט העצו ביזהער געשוויגען האט. זיא זאללטע דאך איינ־זעהען, דאס הערדוך דיא לעהרע דעם כריסטענ־טהומס געשענדעט ווירד! עס וואר פאן איהנען זעהר פערדיענסטליך, דאס זיא איך דיא זינדען הינגעוויזען, וועלכע דיא קאטהאלישע קירכע דורך איהרע גרויאמקייטען גענען זיך צו שולדען קאממען לייס. וואהרלך! דיא קאטהאלישע קירכע זאללטע זיך פיר דיעזע אנטהאטען איינע בוסע (תשובה) אויפערלעגען. צום אינגליקע האט אבער לוטהער דורך זיינע רעפארמאציאן עס דורכגעזעצט נוכט בעסער געמאכט. דעסהאלב זעהען וויר יא, דאס איין רעפארמיר־טער האפ־ערזיעער הייטע מיט דערזולבען ליידענשאפטליכקייט גענען דיא זינדען ווידערעט, וויא דיא קאטהאלישע גיסטליכקייט עס אים מיטטעל־אלטער געטהאן! זיא האבען דער כריסטליכען וועלט איינען „שפיגעל" אויבער איהר פערגעהען געלען דיא ווידן פארהאלטען, דיא כריסטליכע וועלט מיט פאר איהרע איינגענען ביל־דע, וועלכעס זיא אים שפיגעל ערבליקט, צוריקשי־דערן. אך ווישע, דאס אללע געלעהרטען מענגער דייטשלאנדס מיט דעמולבען מוטה איהר דערזיעל־בען עהרלכקייט גענען דיא שאנד־טהאטען דער אנטי־סעמטען אונד דערען הערפערס־הערפערס אויפטרעטען זאללטען, וויא זיא עס געגאהר האב־בען. — נור זיא קאנגטע נוכט בלאס דער איינגעדע פיר־דע, זאנדערן אויך דיא טיף געשעדיגטע ע ה ר ע דעם דייטשען ריכטעס ווערעד הערזיג־ششעללט ווערדען! — (דיא דריע דעם הערדן פראפעסאר־ס דאללינגער האבען ווייד גע־בראכט אין נומער 87). — הערד פ־אפעסאר בימגארטען איזט איין כריסטאנס־אבגעאר־דנעטער, זיין אפפענעס שרייבען איזט אין דער ווייט פער־בריטעטען „גאציאנאל־צייטונג" ערשיענען. עס מאכט אין אללען קרייזען בערלינס גראסעס אויפזעהען.

* (אבער דיא ווידען אונדרינס־לאנד) לייטען דיא גייסטען נאכריכטען פאללגע־דענקמאסען: דער רוסישע מיליטער בגאפטאנט דען גראפען קוטאזאף, אובער דיא אריזאכען אונד בעווענגונגען דער ווידען דורך אנגלעגענהייטען אין דער־ריסלאנד נאכצופאהרשען אונד אים הערכבער־ריכט צו ערשאפען. דיעזער גראף, וועלכער גו־בערנער אין באקאו איזט, בעשעפטיגט זיך איך מיט דיעזער אנגלעגענהייט אין דאס איינגעהענדס־ט, אונד זוכט אובראלל ערט בעווענגונג אונד

פאלליעטאן.

איז א ענד אנטערגאנגען וועלט.

(8-טע פארטזעטצונג.)

נאך לעבען פאן דען מענגליכען אבקאמלינגען דער חשמונאים דער אלטע יוקנוס II. אונד איריסטובל III. אונד זא לאנגע דיעזע לעבען, פיהלטע זיך הורדס ווינעס טראר־נעס נוכט וויכטיג. דיעזע לע. עשען מענגער דער חשמונאים מוסטען נון דורך איהן פערגיס. עס ווערדען.

דיא „מארטער" האטטען דען הרקנוס פאן זיינעם קערקער בעפרייט, ער לעבטע אונטער דען ווידען אין כבל, פאן דענען ער נעהרטע אונד געשעטצט ווארד. דיעזען ווידערבעפרייטען הרקנוס נוכט נון דר. שפיטצבוכיש דורך דיעזער נאך יירושלים צו לאקען, אונד דא זיך איך הרקנוס איבערדעם לייס אונד ווירקליך אין יירושלים איינ־געפאנגען וואר, וונכט איהם הורדס צו הייסען, אונד צו שמייכלען. —

הורדס פיר־נעהמען אם מייסטען דיינען שוואגער א. יס־טובל III. (בדודע ווינער פ־ייא מאריאמנע, ענקעל דר. איריסטובל II). דיעזער איריסטובל III. וואר דיעזען דיעזער האב־הען אבקונפט פאן דען חשמונאים בייא אללען פ־אממען יודען זעהר בעליעבט. דאבייא וואר ער פאן זאך איינגע־ציינגעטער שאנהייט, דאס מאן זעלבסט אם האפ דעם ראב־מישען קאיזערס אנטאניאוס פאן דיעזער וואינדערבארען שאנהייט דעם איריסטובל נעשפראכען. הורדס זאה זיך נון נעגעוואנגען, דיעזען איריסטובל III. אלס כהן גדול איינזע־זעטצען. —

אבער אלעקסאנדרא (נעמליך דיא מאכטיגר דעם

יעדען איינפשטאנד געגען דיא יודען גיעדערצוהאל־טען אונד צו אינטערדריקען. ער עמפפינג פאר אי־נינגען טאגען אין באקאו איינע דעמאנסטראציאן דער דאר־טיגען יודען, וועלכע דיא אויפרעכטהאלטונג דער רוהיג אין דיעזער שטאדט צו דיעזען גראפען צו פערדאנקען האבען. דיעזע יודען־דעמאנסטראציאן זאגטע דעם גראפען דיא וואהרע אורזאכע דער יודען־פערפאלגונגען. דער גראף בראכטע דיא אנגאבע דער יודען צו פאפיר אונד ווירד זיא איך דעם רו־סישען קאיזער איבערזענדען. וויא איינע דעפעשע דעם דייטשען „פעסטער לאיד" מעלדעט, ווארדען פעלע רוסישע יודען נאך בולגאריען איין. — נון, ווי בעגרייפען נוכט, וואס פיר נוטען טויש דיעזע אים רוסלאנד נאך בולגאריען וואנדערנדען יודען מאכטען. דיא בולגאריש סלאוען זונד עבענזא גרוי־זאמע יודענפינדע, וויא דיא רוסען. פאר איסבריך דעם טאטאר־טערקישען קריעגעס וואר־ען אין בולגא־ריען שרעקליכע גרייעלטהאטען געגען דיא יודען פארגעקאמען.

* (אין גרוסס טליבע סעקטע אונד דער שבת.) דיא „יודישע פרעסע" בערכטעט אים דער „עוי־ארקער צייטונג" פאלל־גענדעס: עס עקסיסטירט אין אמעריקא איינע כריסטליכע וועלט מיט פאר איהרע איינגענען ביל־דע, וועלכעס זיא אים שפיגעל ערבליקט, צוריקשי־דערן. אך ווישע, דאס אללע געלעהרטען מענגער דייטשלאנדס מיט דעמולבען מוטה איהר דערזיעל־בען עהרלכקייט גענען דיא שאנד־טהאטען דער אנטי־סעמטען אונד דערען הערפערס־הערפערס אויפטרעטען זאללטען, וויא זיא עס געגאהר האב־בען. — נור זיא קאנגטע נוכט בלאס דער איינגעדע פיר־דע, זאנדערן אויך דיא טיף געשעדיגטע ע ה ר ע דעם דייטשען ריכטעס ווערעד הערזיג־ششעללט ווערדען! — (דיא דריע דעם הערדן פראפעסאר־ס דאללינגער האבען ווייד גע־בראכט אין נומער 87). — הערד פ־אפעסאר בימגארטען איזט איין כריסטאנס־אבגעאר־דנעטער, זיין אפפענעס שרייבען איזט אין דער ווייט פער־בריטעטען „גאציאנאל־צייטונג" ערשיענען. עס מאכט אין אללען קרייזען בערלינס גראסעס אויפזעהען.

* (אבער דיא ווידען אונדרינס־לאנד) לייטען דיא גייסטען נאכריכטען פאללגע־דענקמאסען: דער רוסישע מיליטער בגאפטאנט דען גראפען קוטאזאף, אובער דיא אריזאכען אונד בעווענגונגען דער ווידען דורך יודען־פערפאלגונגען אין דער־ריסלאנד נאכצופאהרשען אונד אים הערכבער־ריכט צו ערשאפען. דיעזער גראף, וועלכער גו־בערנער אין באקאו איזט, בעשעפטיגט זיך איך מיט דיעזער אנגלעגענהייט אין דאס איינגעהענדס־ט, אונד זוכט אובראלל ערט בעווענגונג אונד

דעסטען סינאגאגען־זיטען צו עקסקוירען. דיא זא־כע דאס אבער צו אהרען דעם הייליגען גייזר־הערדן אסטראבסקי. דייזער ערזוכטע נון, אין גע־מיינשאפט מיט דעם הערדן בעצירקס־ריכטער, גע־גען דען ארטען שולדיגער נוכט זא האר־הערצוג פערפאהרען צו וויאללען. דאך דער פארשטעהער בעשטאנד דאריין, דיא עקסקוציאן דורכצופיהרען. אם 16־טען דייזעס וואר־ד דורך טראמפעלשלאג דיא ליציאנאן דעם זיטצעס פערקינדעט. אלס ליציאנטן ערשיען בלאס דער עייזעהנטע הערר יאסטראבסקי. אום איינען מיט־ליציאנטען צו הא־נאבען, שיקטע ער זאהאנן אים זיינען דייענער. — הערר יאסטראבסקי ערהיעלט נון ווירקליך דען סי־נאגאגענזטיין אים 12 גולדען 13 קר. באלד דאריין לעם הערר יאסטראבסקי דען געקריפטען זטיין ריין זיבערן אונד לעם זיין בעטבוך זאממט איינעם „בלם" אונד זאגאר איר דיא אישטיצ־שטען שריפ־טען איין דען זטיין לעגען. אלס דער פארשטעהער הויפאן ערפיהר, לעם ער הערדן יאסטראבסקי אללעס פער פאסט נאך הייזע שיקען. דאך דער רעבטמעסיגע קייפער בעשטעהט דאריין, אללע פרייטאג אבענד אונד זאמסטאג אין דער סינאגאגע מיט בעטבוך אונד „בלם" צו ערשיינען. דיא פ־אגע אונד נון: אב מאן דיעם הערדן יאסטראבסקי, אלס דעם רעבטמעסיגען אינהאבער איינעס סינאגאגע־זטיצעס, פערבעטען קאנן. — זא זייט דער בע־ריכט איים ער־ינדער. ווייד ווייסען נוכט, אב דיעי־זע געמיינדע קאנגרעסלך, אינהאראדאקס אדער שטאטוס־קוא איזט, נור זא פיעל ווייסען ווי, דאס יאסטראבסקי איינען „חלול השם" האט אנגאממען לאסען. בייא נוכטוטצונג בעזוטצט איבערהייט נעמאנד איינען זטיין אין איינעס בעטהויזע, דא אין דען קירכען דיא זטיצע נוכט אן איינעלנע פער־קייפט ווערדען, זאנדערן נוממט ערדר איינען פלאטין אין, דען ער בייא דיעמס ערשיינען אין דער קירכע לעער פינדעט. אים זא איפאללגעדער מוסטע עס הערדן יאסטראבסקי אונד דעם בערירקס־ריכטער ערשיינען. דאס מאן איינעס ארטען מענשען וויעגען איינער שטייער־שולד דען זטיין ענטצעהט אונד איהן זא גלייכזאם אים דעם בעטהויזע פערדרעגט. אבער דער „ראש הקהל" וויאללטע צייגען, דאס זיינע געמיינדע „אוטאנאם" איזט. אונד קוממטע דען איהם דיא ראטשלעגע דעם הערדן יאסטראבסקי אונד דעם בעצירקס־ריכטערס נוכט. ער האט נון זיינע „אללמאכט" אינמאל געגעבען אונד דאריבר איינען „חלול השם" הערפאהרען. אבער איך הערד יאסטראבסקי הארדעללטע נוכט ערגל. ער הטטטע דען זטיין וויאהל קייפען אונד דענזעלבען דעם ארטען שולדיגער צוריקשענקען וואללען. אם דען הארטנעקיגען פארשטעהער אין דייזער ווייזע

קאנג הורדס האטטע איינע שוועסטער, נאמענס סאלאמע (שולמית). פאן ווילכער דיא אין אינזיגער ע־ערזעהלונג עזוזהאנטע אושולדיגע בלוטע הערגעגען שטאממטע. דייעע שוועסטער וואר עבען זא הורכטייבען אונד לאבטערהאפט ווייא ער. איך דיא האטטע אללע אב־קאממלינגען דער חשמונאים, אונד נאממענטלך אויהרע שאנד שוועגיין מאריאמנע וואר איהר ווייא איין דאך אים איינע דיא שאנד מאריאמנע. ווייא איינע עטטע פאממע יידישע פרינצעססין, פאלל טוגענד אונד עהרע, אונד ווייא דאס לאס־טער דיא טוגענד האטטע, זא האטטע סאלאמע דיא מאריאמנע. סאלאמע ווכטע פאטטערגרוס. דיא שאנד מאריאמנע בייא איהרגס בווזדר הורדס צו פערלייטדען אונד איבער ווייא אל־לעם בארע צו זאגען.

אלס נון הורדס צום יאמשען קאיזער אנטאני־אוס אבריינען מוסטע, בעגאיפטאנט ער ווייגען שוואגער יאזף (דען מאנן דער סאלאמע), זיינע פרייא מאריאמנע וועהרענד זיינער אבוועזענהייט אויף דאס שטרענגסטע צו אכטעוואכען, בייא זיינגר אבריינע זאגטע הורדס צו זיינעם שוואגער יאזף: „דער יאמישע קאיזער איזט זעהר לוגנע־האפט; וועגען עס מיר נוכט גלייגנגס, מיך פאר איהם וועגען דער עמפערונג דעם איריסטובל צו ערפפערזענען, זא ווייד ער מיך הינריכטען לאסען. זאללטע איך אבער געפאהרנס ווערדען, זא זאללטס דוא נאך מיינעם טאדע זאפאר איך מיין ווייב מאריאמנע אונד אהרע מוטטער אלעקסאנדרא טאדטען לאסטען!"

ווערענד דער אבוועזענהייט דעם הורדס זאגטע מא־ריאמנע צו איהרעם שוואגער יאזף, דער איהר ווערטטע וואר: „וויא קאנן איך מיינען מאנן, דען גרויאמען הורדס,

---

אלטען הרקנוס, מוטטער דער מאריאמנע אונד אריסטובל) זאה באלד איין, דאס דער באגע פלאן דעם הורדס דאהין גערכטעט איזט, אהרען זאהן, דען שאנען אריסטובל III. אים דעם יעגע צו יעמען. וויא זאללטע מיט איהם פליה־טען, דא וויא אבער פארטזעטצונג פאן דען לייטען דעם הורדס בעווזאכט וואר, זא ליעס וויא זיך מיט איהם אין איינען זאל (אין זאל של מלוכה) אלס מאדם הויסגעלעגען, דאמיט מאן דער אלס מאדטע אין שאפרט הויסגעגאנגען, דייעע פלוכט־פערזוך פאן אלעקסאנדרא וואוידרע אבער באלד אנטדעקט אונד פערהינדערט ווערדען.

נון דייאזאנ הורדס איינען אנדערען פלאן צוי בעזייטי־גונג דעם אריסטובל III. דיא האפ־קאוואליערע דעם הורדס פפלעגטען גוטוואהרלך מיט אריסטובל צוזאממען צו באדען, איינעם מאגטס. אלס זיא אים טרעפען וואסטער באדעטען, טייכטען דיא האפלייטע דעם הורדס דען אריסטובל, אלס וועגע עס נור אים שפאסט, טיעף אונטער דאס וואסטער אונד הערלטען איהן דאס וואלאנגע בייז צו ערטרינקען וואר.

אריסטובל III. וואר דער לעטצטע מענלינע שפיאס איזט דעם הויזע דער חשמונאים. דער שטעהען ווייגער מוטטער אלעקסאנדרא וואר גרינצענלאס, אבער זיא מוסטע שווייגען, הורדס גיעמאנדעט וואגען, דאס איינגעהלך הורדס דער מא־יער אירגעם יאמנגס איזט.

ענדעסטען אבער קאם עס דעם יאמישען קאיזער אנטאניא. צו אהרען, דאס הורדס דען פאן איהם בעוואנג־דערטען ש. ען אריסטובל ערטרינקען לעס. שנעלל ער־טהיילטע ער יודישען קאנג הורדס דען בעפעהל, פאר איהם צו ערשיינ. אונד זיך צו רעכטפערטיגען. הורדס מוס־טע נון דייעזע בע־לע פאלגע לייסטען.

פאלליעטאן.

איז א ענד אנטערגאנגען וועלט.

(8-טע פארטזעטצונג.)

נאך לעבטען פאן דען מענגליכען אבקאמלינגען דער חשמונאים דער אלטע יוקנוס II. אונד איריסטובל III. אונד זא לאנגע דייעע לע. בעגרייפען נון הורדס ווינעס טראר־נעס נוכט וויכטיג. דייעע לע. עשען מענגער דער חשמונאים מוסטען נון דורך איהן פערגיס. עס ווערדען.

דיא „מארטער" האטטען דען הרקנוס פאן זיינעם קערקער בעפרייט, ער לעבטע אונטער דען ווידען אין כבל, פאן דענען ער נעהרטע אונד געשעטצט ווארד. דייעזען ווידערבעפרייטען הרקנוס נוכט נון דר. שפיטצבוכיש דורך דייעזער נאך יירושלים צו לאקען, אונד דא זיך איך הרקנוס איבערדעם לייס אונד ווירקליך אין יירושלים איינ־געפאנגען וואר, וונכט איהם הורדס צו הייסען, אונד צו שמייכלען. —

הורדס פיר־נעהמען אם מייסטען דיינען שוואגער א. יס־טובל III. (בדודע ווינער פ־ייא מאריאמנע, ענקעל דר. איריסטובל II). דייעזער איריסטובל III. וואר דייעזען דיעזער האב־הען אבקונפט פאן דען חשמונאים בייא אללען פ־אממען יודען זעהר בעליעבט. דאבייא וואר ער פאן זאך איינגע־ציינגעטער שאנהייט, דאס מאן זעלבסט אם האפ דעם ראב־מישען קאיזערס אנטאניאוס פאן דייעזער וואינדערבארען שאנהייט דעם איריסטובל נעשפראכען. הורדס זאה זיך נון נעגעוואנגען, דייעזען איריסטובל III. אלס כהן גדול איינזע־זעטצען. —

אבער אלעקסאנדרא (נעמליך דיא מאכטיגר דעם